

MINNE ÖVER BONDELEDAREN
NILS DACKE
OCH HANS FOLK, SOM I DENNA
BYGD ÄREN 1542-1544
STUPADE I SIN KAMP FÖR
RIKET, RÄTT OCH TRO

J Nils Dackes hembygd

STENEN HANTAD FRÅN DACKES
GÅRD I SÖDRA LINDÖN
OCH REST AV VISSEFJÄRDA
HEMBYGDSFÖRENING
ÅR 1973

Följ med på en resa till Nils Dackes hembygd och besök platser med anknytning till historiska händelser under Dackefejden.

Nils Dacke är för eftervärlden känd som upprorsmannen från Småland som gjorde upp med kung Gustav Vasas förtryck och startade det största bondeupproret i svensk historia. Som mest deltog 20 000 man i det som kom att kallas Dackefejden. Dacke var upprorets ledare och frihetskämpe, men allmogen i hela sydöstra Småland inklusive Öland engagerades i striden med vapen under åren 1542-1543. Dackes uppror låg rätt i tiden. Det fanns redan ett stort missnöje med Gustav Vasas reformer och växande centralisering. Kungen och adeln hade fått ökad makt, bönderna beskattades ständigt med nya skatter, kyrkornas nattvardssilver konfiskerades, kyrkans gårdar övergick till adeln med följden att arrendebönder avhystes och dessutom förbjöds all gränshandel. Den ilska som bönderna hade burit på fick utlopp under Dackefejden. Nils Dacke var småbonden från Södra Lindön i nuvarande Vissefjärda socken, som skrev in sig i historieböckerna.

1. VISSEFJÄRDA KYRKA

Vår Dackerunda börjar i den vackra kulturmiljön vid Vissefjärda kyrka. Dagens kyrka är från 1773, men redan på 1300-talet uppfördes den första kyrkan här på udden i Kyrksjön. Delar av den medeltida stenkyrkans murar ingår i nuvarande kyrkans väggar. Säkert stod Nils Dacke utanför den medeltida kyrkan efter år 1536 och manade bönderna till kamp "för gammalt och fornt". Intill kyrkan, nära klockstapeln, reste Vissefjärda hembygdsförening en minnessten över Nils Dacke år 1973. Stenen kommer från Dackes gård i Södra Lindön. Ovanpå stenen står ett armborst symboliskt riktat mot norr, mot Stockholm och överheten. Framför de välbevarade kyrkstallarna på andra sidan sjön står en minnestavla i trärelief med titeln Dackeland av konstnären Calle Örnemark. Tavlans illustrerar händelserna under Dackefejden.

2. HULT

Nils Dackes mor, Elin Dacke, bodde under 1530-40-talet i en stuga i byn Hult. Hennes släkt kom från Lönbomåla norr om Gullabo. Information om Nils Dackes far saknas däremot. Om Elin Dacke berättar traditionen att när sonen Nils dödats, red hon in till Kalmar slott för att se sin sons stympade kropp och försöka få hem honom. Efter hemfärden återvände hon till

sitt föräldrahem i Lönbomåla. Kort därefter omringades gården av en fogde med soldater, som brände ner gården. Elin brann inne. Möjligen brände man även ner hennes stuga i Hult.

På källarbacken i Hult, bland betande kor, finns spår efter älderdomliga husgrunder. Det är dock oklart var i Hult Elin Dacke bodde. Teorierna är flera och föreslår förutom källarbacken ett område nära den gamla vägen till Gullabo.

Råd till besökare: Området bakom taggträden betas av kor och kan därför vara svårtillgängligt. Undvik därför besök i koha-gen maj-oktober.

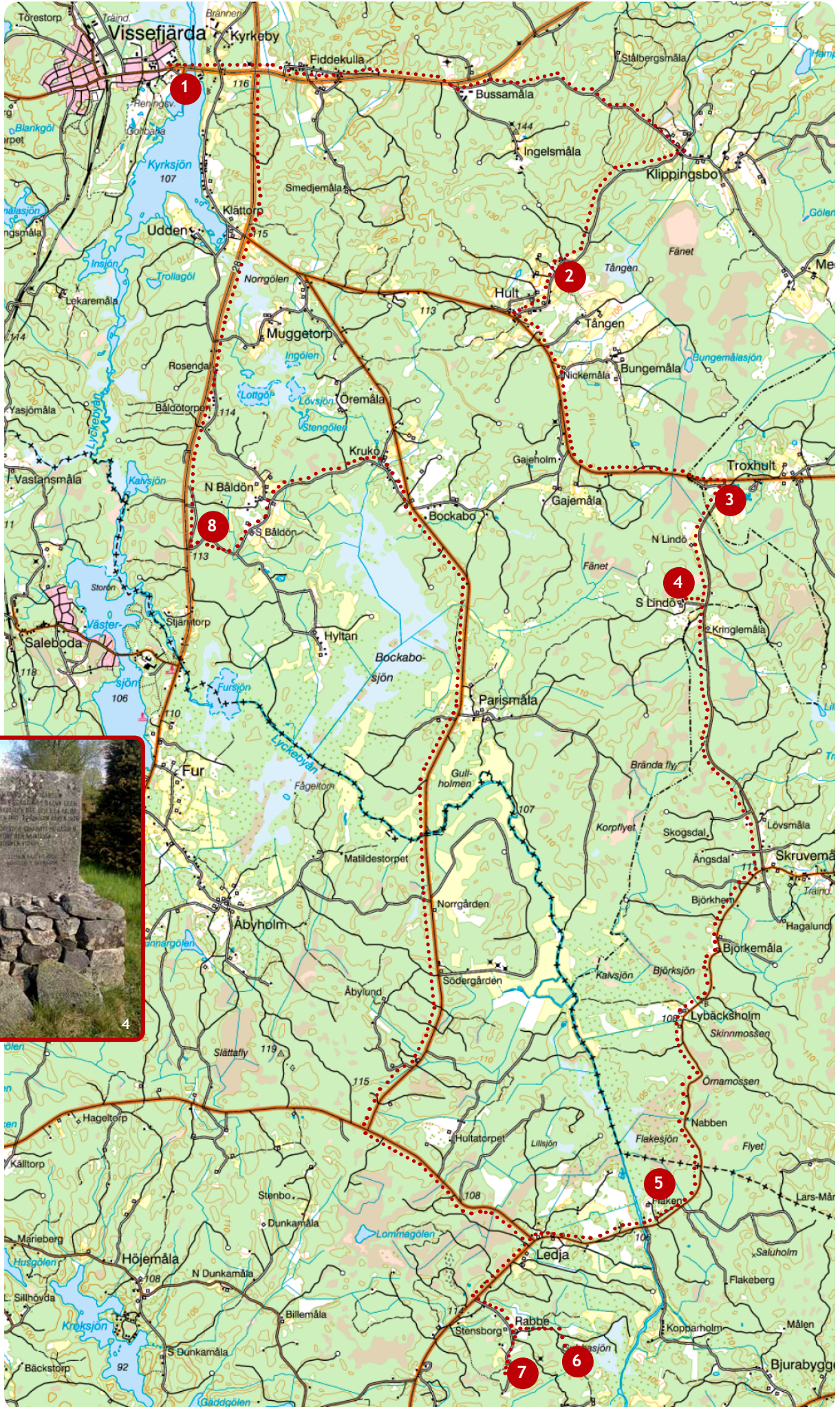

3. NORRA LINDÖN

Vi har nu kommit till platsen för det berömda fogdemordet. I en gammal böteslängd står att läsa: "I Lindön sköt Nils Dacke 1536, tillsammans med Jon Anderson, ihjäl Gustav Vasas ridfogde Inge Arvidsson". Enligt traditionen skulle platsen för det berömda fogdemordet vara just här på gränsen mellan Troxhult i Gullabo och Hult i Vissefjärda. Här längs den gamla vägen, vid några stenblock som kallas Summepasset, skulle Nils först ha sårat fogden med en armborstspil, varefter Jon slog ihjäl honom med en kätting. Kedjor sägs rassla här under spöktimmen på natten. Fogden, som var känd för att vara orättvis mot bönderna, kan ha anlänt med order om att beslagta kronotorpet Södra Lindön, där Nils Dacke var kronobonde. Jon Andersson var en beryktad upprorsledare och hade troligen tidigare kontroverser med fogden. Dessa faktorer kan ha utlöst mordet. Jon och Nils blev båda dömda till döden och flydde till skogs, där de under några år försökte starta uppror bland allmogen och överföll flera fogdar. Sedan ansökte de om benådning för fogdemordet, vilket beviljades och straffet ändrades istället till böter, 200 mark danska för var och en. Med släktens hjälp lyckades Nils Dacke år 1539 betala detta i form av 12 oxar till kungen.

4. SÖDRA LINDÖN

Södra Lindön var ett krononybygge och utgjorde Nils Dackes hem innan fogdemordet. Här brukade han den steniga jorden och försörjde sig med boskapsskötsel. Dacke var gift och hade minst en son. Hustruns namn är inte känt, men hennes bröder Sven, Holme och Jon Gertorn från Södra Möre deltog alla i Dackes uppror. Dackes son, troligen i 10-årsåldern, tillfångatogs i

slutet av Dackefejden och fördes till Stockholm, där han dog i fångenskap.

Frälsegården Norra Lindön arrenderades av Nils Dackes farbror, Olof Dacke, tillsammans med sonen Åke. Olof Dacke anslöt sig senare till Nils Dackes uppror men avrättades i Stockholm. Böterna till kronan år 1539 kan ha utarmat Dacke och tvingat honom att lämna Södra Lindön och istället flytta till det mindre krononybygget Flaka vid riksgränsen. En minnessten för att hedra platsen för Dackes kronogård restes år 1985.

5. FLAKEN

I handlingar från år 1540 kan man läsa att Nils Dacke nu bodde här i Flaka, idag kallad Flaken, vid byn Ledja på Lyckebyåns östra sida intill danska gränsen. Även Jon Andersson ska ha bott här en kort tid runt fogdemordet.

Marken var mager, men arrendet var billigt, endast ett halvt öre om året i skatt, och då ingick även ålfiske i Lyckebyån. Ålfisket var en viktig närings- och intäktskälla. Nils Dacke hamnade dock snart i tvist med den danska grannen på andra sidan Lyckebyån, som på den tiden utgjorde gräns mot Danmark. Grannen, Sven Jonsson, bestred Dackes ålfiskerätt och även hans rätt att bruka torpet Flaka. Både danska och svenska besiktningsmän tillkallades för att lösa tvisten, men Sven Jonsson tilldelades rätten till både ålfisket och torpet Flaka. Nils Dacke kände sig lurad av fogden som hade lovat honom torp och fiskerätt. I maj 1542 dödades två släktingar till Dacke i samband med en husrannsakan i Lönbomåla av fogden Nils Larsson. Dacke genomförde då en hämndaktion. Tillsammans med trettio man angrep de fogdegården i Voxtorp runt midsommar 1542 och dödade fogdarna Nils Larsson och Arvid Västgöte. Därefter begav sig folket till Gräsgärde där de dödade frälsemannen Gudmund Slatte och rånade dennes herrgård.

Dessa händelser utlöste Dackefejden som pågick under ett år i sydöstra Sverige och kan liknas vid ett inbördeskrig mellan den beväpnade allmogen och kung Gustav Vasa och hans fogdar och legoknektar. Striderna spred sig snabbt över Småland, Öland och skogsbygderna i södra Östergötland och östra Västergötland. Hösten 1542 pausades striderna av en tillfällig fredsuggörelse mellan kungen och Dacke, men under

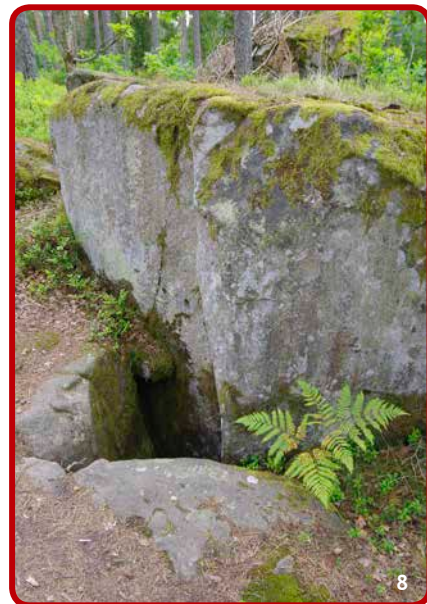

vårvintern 1943 stod ett stort slag utanför Virserum, där Dackes här led stora nederlag och Dacke själv sårades svårt i benen.

Här i Flaken kan man se grunden efter ett hus, som kan ha bebotts av Nils Dacke. Även flera stenar är resta som minne över Nils Dackes tid i Flaken.

6. RABBE

Kring midsommar 1543 gjordes ett nytt försök till resning. Dacke hade återhämtat sig från sina skador och ledde upproret, som återigen blossade upp, dock inte med samma styrka som tidigare. Dacke och hans män var chanslösa mot kungens stora styrkor av utländska legoknektar och efter flera blodiga strider krossades motståndet. Dacke flydde ner mot sin hembygds skogar. I juli 1543 efterlyste kungen Nils Dacke död eller levande och förbjöd all spannmålsförsäljning till dess att Dacke var fångad. Traditionen berättar att Dacke vilade hos en kamrat vid namn Sörsjö-Jon i byn Rabbe när förföljarna hann ikapp honom, och han flydde vidare söderut längs sjön. Möjligen hölls Nils Dackes son gömd hos Jon, och Dacke ville träffa honom innan flykten mot danska gränsen. Sörsjö-Jon bodde i en stuga på denna plats mellan 1540-1550. En minnessten restes år 1935.

7. OLATORPET

Nils Dacke slutade sina dagar här i skogen runt 1 augusti 1543. En minnessten markerar platsen. Förföljarna, anförda av Dackes tidigare anhängare och kapten Per Skrivare tillsammans med en knektstyrka, lyckades spåra upp honom här i Rödeby skog. De försökte gripa Dacke levande, men i striden sköts han till döds. Efter skottet fördes Dacke på en släpa efter en häst. Färden gick genom Gullabo och vidare till Kalmar slott i augusti 1543 via en stig, som sedan kallades Dackegatan. I Kalmar steglades han. Kvarlevorna sattes på ett hjul och huvudet på en stolpe vid muren. På Dackes huvud placerades, som ett uttryck för förnedring, en kopparkrona.

8. DACKES GROTTA I BÅLDÖN

I skogarna sydost om Vissefjärda, nära Båldön, Flaka och Hästmahult, lär Nils Dacke ha haft många gömställen. Mest känd är grottan i Båldön. Här kan man med hjälp av en stege ta sig ner i den djupa grottan. Om man vågar...

Lästips:

Gösta Hultén: Vägen till Lyckeby, En historiebok, 2003

Lars-Olof Larsson: Dackeland, 1992

Vilhelm Moberg: Min svenska historia, Från Engelbrekt till Nils Dacke, 1972

Artiklar ur Vissefjärda hembygdsförenings hembygdsböcker I Dackebygd, t.ex. år 2004, 1987, 1983, 1952